

É R T E K E Z É S E K
A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

IX. KÖTET. VIII. SZÁM. 1881.

SCHOPENHAUER
A E S T H E T I K Á J A .

D^r RUZSICKA KÁLMÁNTÓL.

— Ars 10 kr. —



BUDAPEST, 1881.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

É R T E K E Z É S E K

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. 1867—1869.

I. Solon adótvényéről. Télfy Ivántól. 1867. 14 l. Ára 10 kr. — II. Adalékok az attikai törvkönyvhöz. Télfy Ivántól. 1868. 16 l. 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. Tárkányi J. Bélától. 1868. 30 l. 20 kr. — IV. A Nibelung-ének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. Szász Károlytól. 1868. 20 l. 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása Toldy Ferencztől. 1868. 15 l. 10 kr. — VI. A keleti török nyelvről. Vámbéry Armintól. 1868. 18 l. 10 kr. — VII. Gelije Katona István főleg mint nyelvész. Imre Sándortól. 1869. 98 l. 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szertartásor énekei a XVI. és XVII. században. Bartalus Istvántól. Hangjegyekkel. 1869. 184 l. 60 kr. — IX. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen színdarabjai 1550—59.—2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. — 3. Baldi Magyar-Olasz Szótárkája 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Senczi Molnár Albert 1574—1633). Toldy Ferencztől. 1869. 176 l. — X. A magyar bővített mondat. Brassai Sámuel től. 1870. 46 l. 20 kr. — XI. Jelentés a felső-austriai kolostoroknak Magyarországot illető kézirat- és nyomtatványairól. Bartalus Istvántól. 1870. 43 l. 20 kr.

Második kötet. 1869—1872.

I. A Konstantinápolyból legújabbán érkezett négy Corvin-codexről. Mátray Gábor l. tagtól. 1870. 16 l. 10 kr. — II. A tragikai felfogásról. Székfoglaló. Szász Károly r. tagtól. 1870. 32 l. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. Joannovics Gy. l. tagtól. 1870. 43 l. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonértelmezéshez. Finaly Henrik l. tagtól. 1870. 47 l. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. Télfy Iván lev. tagtól. 1870. 23 l. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái (Ethikai tanulmány). Székfoglaló. Zichy Antal l. tagtól. 1871. 33 l. 20 kr. — VII. Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szó tárka 1582-ből. Második közlés IV. Egy XVI. századbeli növénytani névtár XVII. és XVIII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Besenyei elött) Toldy Ferencz r. tagtól. 1871. 124 l. Ára 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzókról és megjelölésük módjairól. Gr. Kuun Géza lev. tagtól. 1872. 59 l. 20 kr. — IX. Magyar szófejtetések. Szilády Áron l. tagtól. 1872. 16 l. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. Szénássy Sándor l. tagtól. 1872. 114 l. 30 kr. — XI. A defferekéről. Szilády Áron lev. tagtól. 1872. 23 l. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. Szvorényi József lev. tagtól. 1872. 13 l. 10 kr.

Harmadik kötet. 1872—1873.

I. Commentator commentatus. Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázóin után. Brassai Sámuel r. tagtól. 1872. 109 l. 40 kr. — II. Apáczai Cséri János Barczai Ákos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében Szabó Károly r. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — III. Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. Szabó Imret. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló. Vadnai Károly l. tagtól. 1873. 64 l. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett. Finaly Henrik l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VI. A finn költészetéről, tekintettel a magyar ösköltészetre. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1873. 135 l. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleicher Ágost. külső l. tag felett. Riedl Szende l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. Dr. Goldziher Ignác tól. 1873. 64 l. 30 kr. — IX. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. Riedl Szende l. tagtól. 1873. 12 l. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. Gr. Kuun Géza l. tagtól. 1873. 52 l. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. Riedl Szende l. tagtól. 51 l. 20 kr.

SCHOPENHAUER
AESTHETIKÁJA.

D^r RUZSICKA KÁLMÁNTÓL.

BUDAPEST, 1881.

A M. TUD. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

Budapest, 1881. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

Schopenhauer aesthetikája.

„Mi az öregség, halál és szenvedés oka? — A születés.

„Mi a születés oka? — A lét.

„A lét oka? — Ragaszkodás a léthez.

„E ragaszkodás oka? — A vágy.

„A vágy oka? — Az érzés.

„Az érzés oka? — Az egyéni lét.

(Çakya-Mouni és Kapila párbeszédéből.)

Bernouf E. *Introduction à l'histoire du
Bouddhisme indien* 460., 486., 498. l.

I.

Az a férfiú, ki a pessimismus világnézetét egy félszázad előtt emelte a bölcelet magaslatára, alig néhány év óta kezd némi figyelem tárgya lenni az aesthetika történetében.

Schopenhauer aesthetikája oly fontos összetartó kapcsa rendszere egészének, hogy e késelelem oka, első vonalban, csakis a pessimismus erkölcsstanának ama nagy válságaiban keresendő, melyek a Schopenhauer hatása által keletkezett gazdag irodalom legtehetségeseb képviselőit, kevés kivétellel, magok köré csoportosíták.

Egy másik jelentős ok Schopenhauer aesthetikájának némely kétes kedvezményeiben rejlik.

Ha a Schopenhauer pesssimismusa ellen évtizedek óta támasztott kifogásokat szabad bizonyos határig szembesíteni az emberi szív örök ösztöneivel, lehetetlen észre nem vennünk, hogy az emberiséget mozgató három eszme közül épp a szépről tárgyaló elméletében látszik azokat egy-egy pillanatra megközelíteni.

E mérséklet, mely nem Schopenhauer bölcsészetében leli utolsó magyarázatát, fölötte alkalmas volt elhalasztani — legalább egyelőre — minden gyanút, mely a Schopenhauer aesthetikája és bölcsészetének alaptételei közt megállapítható elvi távolság természete felől támadhatott.

Másképp ezen kedvezmények bizonyos értelemben a szépség becsének tett engedményekké nőtték ki magokat, melyeknek hatása elől olykor Schopenhauer legelfogulatlanabb értelmezői sem bírnak menekülni s elérékenyülve siklanak át a »*Die Welt als Wille und Vorstellung*« harmadik könyvén.

Azonfelül az aesthetika régibb története merev szerkezetével alig volt túl egy új tudomány művelőinek mennyiséges összegezésén. Ámbár Lotze még 1868-ban is, tehát tíz évvel Zimmermann úttörő kezdeményei után, a német aesthetika történetét tárgyzó munkájában, alig néhány sorral adózik Schopenhauernek.

Ma, midőn az idealismus és realismus árnyalatai mindent szerves vonatkozásba hoznak, mi jelszavukat az érzések tudományában győzelemre segítheti — e mellőzés már azért sem volna igazolható, mert a pessimismus aesthetikája, a komikum elméletében ujabban eszközölt megállapodásai óta, teljesen be van tetőzve s várja elhelyezését az aesthetika újabb történetében.

A látszatot, mely szerint Schopenhauer a szép metaphysikájában bármit is enyhített pessimismusa abszolút jellemén — igazolni kell, vagy megdönteni.

Az eredmény, melyhez egyik vagy másik esetben eljutunk, oly kiváló fontosságu, hogy Schopenhauer aesthetikai jelentőségének összes további mozzanatai csakis általa világíthatók meg.

II.

Már volt alkalmam jelezni a buzgalmat, melyet a bölcsészeti rendszerek aesthetikai elméletöknek saját érdekeikhez való idomításában kifejtettek. *) E buzgalom alig látszik bárhol is kevésbbé önzőnek, mint a német aesthetika Schellingtől Vischerig terjedő szakában.

A tudományos aesthetika megállapítása, tehát Kant után, Schelling adott kiváló alkalmat az aesthetika sajátos

*) A XIX. századbeli francia spiritualismus aesthetikai munkássága. Budapest, 1878. *Plato és a francia spiritualismus* című fejezetben. 17—18. l.

tovább fejlődésére Németországban. A bölcsezzet az egységes végök kutatásában visszatért a világminden szervczetéhez s az aesthetikai tetszésnek azon objectiv jelentőség lett a mértéke, melylyel tárgya a világegyetem tervével való összefüggésben birt.

Ez által a szép elmélete másodrangú jelentőségéből, a bölcsezzet védelme alatt, a bölcsezzet alkotó részévé nőtte ki magát s a vizsonzolgálat hálája utalta arra, hogy tekintélyes polczán az idealismussal megoszsa sorsát.

Az új tudományra fölötte hízeltőnek s a rendszerek czélzatos féltékenységétől bármennyire mentnek látszó érdekközöségből utóvégre is az iskolák húztak hasznót.

A szépség természetének bölcsezzeti meghatározásában az ő jelszavok lett döntő s nemcsak az aesthetikai tetszés mértéke, de oka is mindinkább az emberen kívül, sőt tőle meszebb kerestetett.

Schopenhauer is a szép világállásának hatása alatt írta aesthetikáját.

A műremek a lángész munkája, mely a nyugodt szemlélet által felfogott örök eszméket, a tüneményes világ lényegét s állandó gyökerét ábrázolja benne. E meghatározásból melylyel Schopenhauer a művészet bölcsezzeti jelentőségét a világegyetem nagy összefüggésében megállapítja — a szép metaphysikájának körvonalai azonnal kibontakoznak, mihelyt megfigyeljük értelmünk aesthetikai magatartásának némely kiválóbb mozzanatait.

Mig a közönséges felfogású ember, objectiv szemlélődés helyett mindent fogalom alá igyekszik rendezni s kapkod utána, mint lusta a szék után, hogy minél előbb rávethesse magát: a lángelme kiemeli tárgyát a világfolyam kapcsából; elszigeteli a tér és idő vonatkozásaitól, saját egyedisége minden érdekétől s elmerül lényege titkába.

E fájdalom nélküli békés szemlélődésben örököül meg az eszme, az akarát közvetlen tárgyasulásának örök formája.

Az emberi nem története, az események egymásra torlódo halmaza, a századok és nemzetek viszontagságai csakis esetleges példányai a tér, idő s okságtól független eszméknek

Egyediségünk korlátain belül is figyelemmel kísérhetők, mint minden, mi egyéni megismerés tárgya lehet.

Azon egyedek száma, melyekben az akarat tárgyasulásának egy-egy foka kifejezést nyer, az akaratra nézve egészen közönyös. Végtelen számmal sem méríthetik őt ki sola! Ő ép úgy oka s forrása az eszméknek, mint az eszmék által fájában állandósított egyénnek.

Ha szemléletünket nem a tér, idő s okság törvényeinek alárendelt test közvetítené, megismerésünk tárgya nem az egység, sokaság s változás volna, hanem a kizárólag egy és ugyanazon akaratot tárgyasító eszmék.

A szemlélet által felfogott eszmében helyreáll az összhang, a szemlélet képe s a szemlélő alany közt. A szemlélet tárgya az én képzetem s én lényemmel belémerülve — a szemlélet tárgya leszek.

Az eszmék sora átvonul tudatomban s ez által képesülök arra, hogy a megismerésnek az okság kényszerétől, az akarat hatalmától független alanya s a szemlélt tárgynak hű képe lehessenek.

A fej és törzs viszonya beszélően kifejezi azon állapotok különféleségeit, midőn az értelem még rabja és mikor már lelkes győzője az akarat túlkapásainak. Az akarat az állat fejét az ő birodalma, a föld felé húzza, a belvederi Apollo nemes, messzeható tekintetének a földhöz szegzett test a hordozója, de a fej szabad büszkeséggel magaslik ki a vállak közül s nem szolgálja többé a törzsnek.

A művész minden akadálytól függetlenül anticipálja a szépét, midőn az eszmének tiszta s értelmes kifejezést ad. Minden zavaró esetleget elkülönít tőle s saját szemeivel — ez az ő veleszületett kincse — enged bennünket a világlényegbe tekinteni.

Maga a szépség tehát nem egyéb, mint az akarat bilincseit lerázó megismerésnek szenvedés nélküli állapota.

Fő az eszme, a művészet kizárólagos célja, a hallhatatlan műremek egyetlen forrása. A fogalom, mely az életben oly hasznos, a művészetben egészen terméketlen. Ezért nem adhat számot a művész alkotásának céljáról, holott az utánzók mindig fogalomból indulnak ki a művészetben. Megjegyeznek

magoknak valamit, mi a valódi műremeken tetszik és hat; elvonják, beékelik egy fogalomba s — majmolják. Olyanok mint a polyp, mely élelme színét magán hordja; olyanok mint a gépek, melyek apróra morzsolják a beléjük vetett tárgyakat, de keverékükből mindig elkülöníthetők az egyes alkatrészek; holott a lángész, ez az élő szerves test, örökké emészt, teremt és áthasonít. Lényege: túlnyomó képesség, tartósan és tisztán szemlélni; elvonni az ismeretet az akarat szolgálatától, örök időkre állandósítva, mi a bizonytalan tüneményben váltakozva lebeg.

. . . . E néhány tételen épült Schopenhauer aesthetikája, egyik tényezője ama nagy vállalatnak, melynek feladata nem volt kevesebb, mint a Kant-féle »Ding an sich«-et és Plato eszméit a világakarat hypothesisében tömöríteni egészszé. További észletek nélkül sem kétséges, hogy a *Die Welt als Wille und Vorstellung* harmadik könyvének két kulcsa van. Az egyik, értelmünk viszonya az akarathoz a másik, az akarat viszonya az őt tárgyasító eszmékhez. Amaz meghatározza értelmünk szerepét a szépség befogadásában és ábrázolásában; ez megállapítja a Schopenhauer aesthetikájába szőtt platoi elemek jelentőségét.

Hogy Plato emléke nem csekély szolgálatot tett Schopenhauernek a művészet bölcészetében, ez azon vigasz természetében rejlik, melylyel Schopenhauer élet akarta venni a sansara keserű s olykor nem is érdemelt töviseinek. A művészet önzetlen gyönyörével tartván időről időre elviselhetőnek az ösztönök harczától zaklatott életet, a platoi elemek költői melege fölötté emelhette e vigasz becsét oly elméletben, mely a nirvana teljes megsemmisülését fölébe helyezte a Niobe büszke fájdalmát egy kődarabban megörökíteni képes ihlettségnek.

Schopenhauer barátai újabb időben több érdekes, de credménytelen kísérletet tévén a platoi elemek tüntető kidomborításával — bizonyynyal meggyőződtek, hogy a támogatás becse, melyet Schopenhauer a szép metaphysikájában nyujt az emberi szívnek, csakis bölcészetének keretén belül állapítható meg.

III.

. . . . Két tárgy volt előttem — mond Schopenhauer — egy aranyfülű korsó s egy szerves test — ember! Miután soká csodáltam külsejüket, kértem kísérőmet, a földszellemet, engedjen egy pillantást vetni belsejökbe. Teljesíté kívánságomat! Az elsőben alig találtam egyebet a nehézség nyomásánál és az alkatrészek kölcsönös, de homályos törekvésénél, melyet összefüggésnek s rokonságnak hallék nevezni. Mily nagy meglepetés várt reám, midőn a másik tárgyba hatottam! Hogyan is mondjam el, mit láttam benne?! A tündérregékben és mesékben sincs annál hihetlenebb. A felső, fejnek nevezett részében, mely kívülről épp olyannak látszott, mint a többi tárgyak a térben és időben, magát a világot találtam. Benne volt a tér és idő végtelensége, melyben a »minden« terjed és mozog; benne a dolgok csodás változatossága, mely betölti a tért és időt. . . És a mit majdnem esztelenség kimondani: észrevettem benne magamat, a mint ide s tova járok-kelek!

Ime Schopenhauer bölcsészetének alapvető tétele egy bízár, de találó képben!

A világ az én képzetem!

A világ az én képzetem s képzete azon lényeknek, kik hozzám hasonlóan éreznek s ismernek. A való lét állandó és szükséges föltételei értelmemhez vannak tapadva, mely a létezők alsóbb fokaiban szunnyadván, bennem teljes tudattá magasztosul.

Agyan székhelye az egész mindenségnek s én a világnak agyamban fogamzott képzetével csak percztől perczig lebegő tüneménye vagyok e mindenségnek. Egyed az egyedek közt, melyekkel osztozom létem okában, ugyanazon czímen nyervén jogot az élethez, mint ők. A physikai erők állandó törvényei, a szerves alakulások vegyi szükségessége egy-egy szem a lánczban, mely a logikai bizonyosság s az erkölcsi kényszer szövetségében fűzi őket velem együtt egy közös láthatatlan okhoz.

Értelmem nem kezdetleges, nem teremő principium többé! Származott tehetség, alkalmas eszköz, melylyel egy minden létet megelőző s magát millió szeszély szerint tárgyasító nagyhatalom a maga tényeit érvényre emeli.

Valóban alig érthető első pillanatra, mily érzézzattal füzi Schopenhauer az aesthetice szemlélődő értelemhez Spinoza szavait: »*Mens aeterna est, quatenus res sub aeternitatis specie concipit.*« *)

E szerint vagy méltóságán aluli szolgálatra kárhoztatja az akarat az értelmet azelőtt, mielőtt első lángja kigyúl az emberi agyban, vagy most egyszerre tulajdonít Schopenhauer az értelemnek oly minőségeket, melyek az ő czél- és pihenés nélkül bolygó akaratát nyilván fölöslegessé teszik. A »*mens aeterna*« sem az akarat zsarnokságát nem teszi jóvá az első esetben, sem a második esetben nem igazolja, hogyan kerekedik az értelem az akarat felsőbbbsége fölé, midőn a megismerésnek az akarat szolgásgától független alanyává lesz.

E kétes viszony a szépség értelmi előnyére azonnal váltságos lett, mihelyt világossá lőn, hogy Schopenhauer az akarat fogalmához nem kötött akarattartalmat.

E fölötte érdekes kérdésben Schopenhauernek egyik sokszellemű francia bírálója — Challemeil-Lacour — így nyilatkozik: »Az akarat kettőt fejleszt magából: a cselekvő erélyt és a cselekvés szabályát. Ha a természet úgy cselekszik is, mint mi, mégis az ő akaratát a mienktől nagy mélység választja el. A természet — Schopenhauer szerint — ugyanazon időben valósítja terveit, a melyben fogamzanak; a mi cselekvésünkénél a gondolat bennünk, az anyag kívülünk van. Jól-lehet Schopenhauer akarata bizonyos értelemben kifejezést ad a természet cselekvése módjának, de azon felfogással szemben, melylyel mi birunk az akaratról, az ő akarata csakis föltételes és ideiglenes czímen került a bölcészetbe.**)

Hogy az akarat legmagasb nyilvánulási fokán, az emberben, tudatos ismeretté magasztosul; hogy a mi egyéni létünk-től független mindenség mégis csak az alanyra való viszonyában létezik: ez mind nem enyhít a kétféle akarat soha ki nem egyeztethető ellentétéin. Sőt az öröklét állandósága, melylyel Schopenhauer a mi akaratunktól bölcészeti értelemben telje-

*) Eth. V. pr. 31. schol.

**) »*Un Bouddhiste contemporain en Allemagne, Arthur Schopenhauer*« Revue des deux Mondes. 1870. Már. 15. 331. l.

sen különböző akaratát felruházta, csakis bonyolultabbá teheti az akarat és értelem különben is kevésbé tisztázott viszonyát.

Tegyük fel — mond Schopenhauer — hogy egy pillanást vethetnénk egykor a lehetőség birodalmába, az okok és hatások láncolatába. Elénk lépne a földszellem s egy átvonuló képben rámutatna a kitünő egyénekre, a világot megdicsőítő hősökre, kiknek hatását a véletlen idő előtt szétrombolá. Rámutatna ama nagy eseményekre, melyek a világtörténetet megváltoztatják s ha a vak véletlen nem öli meg őket csirájokban — a legmagasb művelődés és felvilágosodás korszakait hozták volna létre. Rámutatna ama nagy szellemekre, kik egész új világszakokat teremtettek volna; de tévely és szenvedélyek által elvakítva, vagy szükségtől kényszerítve, meddően pazarlák el legjobb erőiket. Ha mi ezt mind látnók, elborzadnánk és panaszra fakadnánk egész korszakok elveszett kincsei fölött. A földszellem mosolyogva mondaná: a forrás, honnan ezen egyesek és erők folynak, kimeríthetlen és végtelen. Véges mérték nem mérheti fel soha! Minden eseménynek és hatásnak, melyet a véletlen még csirájában elöl, mindig a meg nem kevesbült véletlenség áll nyitva. A tünemények világában sem valóságos nyereség, sem valóságos veszteség nincs. Csak az akarat bír valódi léttel; ő, ki forrása amaz eseményeknek, ő az igazi »Ding an Sich!«

Ebből a kiapadhatlan forrásból fakadnak az én aesthetikai eszméim is, melyeket Schopenhauer a gondolat méltóságának igen kedvezően, az ismeret küszöbén helyezett el; ámde az akarat háttere nélkül értelmünk nem képes saját erejéből hasznossá tenni őket a művészet céljainak. Úgy van velök, mint a pantheismus absolut eszméjétől elvont meddő képekkel; gépies kifejezőit látja bennök egy kész világállagnak.

Plato közvetítőket keresett eszméiben egy értelmi világ s a mi tudatunk közt; Schopenhauer eszméi egyetlen eszközei egy értelemnélküli végok értelmes megnyilatkozásának s eszközei annak, hogy aesthetikája világterve összetartó kapcsa lehessen.

Plato ősképei eszmék; Schopenhauer eszméi ősfornák. Ősfornái az akaratnak, mely mint világlényeg, mindig magasabb és magasabb fokban nyilvánul átalok.

Plato eszméi principiumai a megismerésnek, mely tőlök kapja célját s szabályait; principiumai a létezőknek, melyek bennök törvényeiket bírják. Schopenhauer eszméi a megismerésnek legáltalánosabb alakjai, melyek az egyedben kifejezést nyerve, jelentik, hogy reá az élet lehetősége bekövetkezett s az akaratnak tünetményei egygyel szaporodtak.

Plato eszméinek dialektikus egymásutánja az istenség állagában ér véget; Schopenhauer eszméi elsődleges fajképek, tulajdonképeni kiindulási pontjai Platonak.

E kétféle eszme különbségeinek gondos megállapítása után azonnal kitetszik, hogy Schopenhauer nem az eszméket, de technikájokat kölcsönözte el Platótól. Először elkölcsönözte akkor, midőn metaphysikai kapcsolra volt szüksége a világlényeg és a mindig változó jelenetek közt; másodsor, midőn áthidalta velök a természetetők vak kényszere s az élet tagadásának quietismusa közt tatóngó űrt.

Plato eszméi, összes kifolyományaikkal, sem itt, sem ott nem vezettek volna célhoz.

Hogy Schopenhauer aesthetikájában oly nagy közelségben érezzük magunkat a platói eszméknek, ezt azon kitünő magaslát okozza, melyet aesthetikájának eszméi, az értelem első felvillanása folytán, az emberen kívül eső tünetmények eszméi fölött elfoglalnak. Elhelyezésök szerencsésebb, mint Schopenhauer physikájában; metaphysikájok itt sem más. Sőt a példák, melyeket aesthetikájában csoportosított, eléggé világossá teszik a platói eszmék alkalmi jelentőségét.

A hol az ösképek elmélete tanába illik, »örömmel lép e nagy és nemes szellem nyomaiba«; a hol a világlényeg megnyilatkozása dinamikus tényezőket föltételez — az erő lesz eszme: a hol végre szűkül az ösvény, melyen a típusok közelségéből elméletéhez visszajuthat — Plato és Plato céljai ellen tiltakozik.

E tiltakozások alkalmából tudjuk meg azt is, hogy a műbarát azért érti a posteriori a szépet, mert ő ugyanazon magas fokon tárgyiasult akarat, mint a lángelme, mely az eszmének a priori ad kifejezést; hogy a lángelme azért képes fel fogni az eszmét, mert az eszme ugyanazon világakarat megnyilatkozása, mely magában a művészen is tárgyiasítja magát

Vagy mint a természet fenséges látványainak hatása alatt álló szemlélő érthetőbben kifejezi: »Haec omnes creaturae in totum ego sum, et praeter me aliud ens non est.« *)

E természetellenes rokonság — Kanttól Spinozához, Spinozától Platonhoz és a vedákhoz — melynek egyes mozzanatait Herbart méltán megróttá recenzióiban, a fajképek állandósága mellett sem volt alkalmas lendíteni értelmünk alárendelt szerepén a szépség befogadásában és ábrázolásában.

IV.

Csak egy pillantást kelle vetnünk az értelem elhelyezésére Schopenhauer bölcsezetében, hogy az akaratnak akár az értelemhez, akár az őt tárgyiasító eszmékhez való viszonyában rámutathassunk a szépség értelmi előnyére mért csapások okaira.

E csapások annál érzékenyebbek, minél elismerésre méltóbb a készség, melylyel Schopenhauer kiemelve helyenkint aesthetikáját merész világterve járma alól, a szépség subjektív becséig látszik magát függetleníteni.

A műrecek — úgy mond — olyanok, mint a nagy urak; megállunk előttök s ... csendben bevárjuk, míg szólnak hozzánk.«

Olaszországi élményeiben nem egyszer állott ő e titkos beszéd hatása alatt, telve a lángelmék által szívére árasztott békével. Ő maga állítja, hogy ily percekben mint egy varázsütésre szűnik a vágyak harca, a szenvedélyek vihara, az akarat tantalus-gyötrelme; a művészet vigaszában ellágyult lélekbe fájdalom nélkül hatolnak a sansara tövisai.

Schopenhauer emnyi aesthetikai hatás árjában sem mutatott rá lelki életünk ama tényeire, melyeknek szövetségében megismerésünk aesthetikai tetszéssé képesül. A különbségek, melyeknek e részben kifejezést adott, csakis a kétféle ismeretkör külső módjaira vonatkoznak.

Magát az aesthetikai hangulat okát elrejtette egy metaphysikai mélység alá; számításon kívül hagyva azon tapinta-

*) Oupne'khat Vol. I. p. 122.

tos engedményeket, melyek összhangot vivén a képzelem és való közé, egyetlen kezesei voltak és maradtak az idealismus hitelének.

Az aesthetice szemlélő kiemeli tárgyát az élet tüneményeinek kapcsából, képviselőjévé teszi fajának, elszigeteli egyéniségétől s mire a megismerés alanyává érlelődött, ő is teljesen el van szigetelve saját érzéseitől. Vigaszának érdeme: a titkos pillantások egy rejtélyes végok lényegébe, melynek szeszélyes tárgyasulása nélkül az eszmék szépsége örökre ismeretlen leendett az emberi szívnek.

Schopenhauer valószínű hiszi azt, mit Kant a mi discursiv értelmünkkel soha nem hitt lehetségesnek. A »Ding an sich« nem »caput mortuum« többé; az akarat tárgyasulásának millió szemből fűzött lánczán bocsátkozhatni titkos mélyére.

Az egyéni lét korlátainak megszüntetése sokkal több új helyzetet teremtett künn és benn, hogysen Schopenhauer nem érezhette volna magát hivatva egyrésről kimutatni és igazolni a helyet, melyet az akarat tárgyasulási fokai által keltett hatások lelki életünk szervezetében elfoglalnak; másrésről megvilágítani ezen hatások álláspontját kifelé, az őket létrehozó tényezőkkel szemben.

Frauenstädt belátta, hogy a pessimismus aesthetikájának e két megoldás a szegletköve; ámde a leghálásb részletek kibővítésével sem tudott tovább jutni az aesthetikai tetszés különböző fajainak elősorolásánál.

Az akarattal az egyén megszűnt s az akaratlanság még az ismeret magaslatán sem képes számot adni azon gyönyör okáról, melyet utóvégre is — az egyén akart!

»Ha Schopenhauer — úgymond Hartmann — még Parergisában is alhoz ragaszkodik, hogy a művészet és tudomány élvezete vagy alkotásai nem okoznak többet pusztá fájdalom-nélküliségnél, azt kell hinnünk, hogy soha nem ismerte az önkívület és elragadtatás amaz állapotát, melybe a művészet vagy tudomány egy-egy új köre által jutunk. Ha Schopenhauer bevallotta volna az általok okozott gyönyört, nem hangoztathatja többé az érdeknélküli akaratlanság állapotát, hanem elis-

meri, hogy itt a legtökéletesebb, legvalódibb elégteléről van szó. S ki elégül más, mint — az akarat* ? *).

Ha tehát Schopenhauer mérlegelni akarná az aesthetikai tünemény hatását, egyéni akaratunk intensiv hatálya volna első vonalban hivatva — fokozni a szemlélet tárgyával való egyesülés gyönyörét; fokozni az ismeret tárgyának méltóbb és méltóbb volta szerint. És ekkor bizonyval nem a fájdalom és szenvedély bágyadt szüneteiben összegezte volna a művészet gyönyörének azon különbségeit, melyek a szépség szemléletét csakis tartós közvetlensége és fokozhatósága által teszik becsessé.

A bennem önmagának tudatosává lett akarat tagadhatja önmagát, tagadhatja az életet, de nem tagadhatja a helyet, melyet az eszmék hierarchiájában elfoglalt; nem élhet optikai csalódásokban egy visszautasíthatlan távolság felől, melyet a maga és a magáénál felsőbb és alsóbb tárgylási fokok közt észrevesz.

Schopenhauer az akarat és értelem különválasztásának s a kétféle akaratnak fentartásával meg nem oldhatván az ellenmondást — az akaratlanság állapotával vágja ketté a csomót.

V.

A harmadik könyv súlypontját kétségtelenül az eszményítésről szóló s aránylag elég terjedelmes részletekben tartott tételek képezik. Álláspontjának kellő megvilágítása czéljából vessünk egy pillantást a német aesthetika eszményeinek történeti egymásutánjára egész odáig, midőn Weisse és Vischer az aesthetika dialektikus berendezése által betetőzik a Schopenhauerrel egykorú idealismus aesthetikai vívmányait.

Azelőtt, hogy Kant az aesthetikai idealismus jogosultságát tudományosan igazolni igyekezett, legfontosabb volt az áramlat, mely a magasabb ismerő tehetségeket a szép köréből elvonó Baumgarten-iskola elől teljesen tért hódított.

Mengs és Winckelmann megállapítják eklektikus fajeszmenyeiket; Lessing eszményíti a formát, melyet a természet a

*) *Philosophie des Unbewussten*, 7. kiadás. Berlin, 1876. 338. l.

daczoló anyag és kedvezőtlen körülmények folytán nem fejezhetett ki.

A Kant-korabeli elméletekből csakis lelki tehetségeink érdeknélküli összhangja birt jelentőséggel Schopenhauerre; gyöngé árnyalatát be is olvasztotta a megismerés állapotába, Kant műremekeinek etnikai célzatai nélkül.

Kant után aesthetikai világnézletelig szélesedik az érzések tudománya, s az emberi szellem eddigi munkássága, melylyel csak utat kelle törni a kész eszmények szemléletéhez, elégtelennek nyilváníttatik.

Schelling a szép metaphysikáját bölcsekedésének góczává teszi. A mythologia világában a szellemi élet összességének kifejezését találván, azt a művészet első és szükséges anyagának tartja. Az ókor eszménye bevégzett symbolum; a véges fogadja magába a végtelent. A kereszténység symbolikus cselekvényekben ábrázolja a végtelent; a véges a végtelen kifejezése folytán nyeri összes jelentőségét.

Solger élő szépsége a képzelem; örökké tevékeny képesség a művész lelkében székelő és a műremekben kifejezett isteni eszme közt. A szépség történeti fejlődésében az egyes korszakok különböző szellemi irányzataihoz képest, a klasszikus ókor symbolumának a kereszténység allegoriáját teszi szembe.

Hegel az absolut eszme egyik fejlődési fokán állapítja meg a szépet, az örök gondolatartalom érzéki megjelenését. A symbolikus, klasszikus és romantikus műformák párhuzamos kifejezői a ,természetes, isteni és emberi' jelentőségének a valóságok és világnézletekben. A kelet symbolikus művészete még csak kereste a lényeg és alak eszményi egységét, a klasszikus görögkor megtalálta, az újabb idők romantikus művészete túlszárnyalta.

Weisse a világnézet magaslatára emeli eszményét, a népek szellemének s a teremtmő képzelem együttes tevékenységének történeti valóságát. Az antik eszmény a népek világtörténeti hatásával a személyesség átszellemült alakjait szembebesíti; a romanticismus a szeretet eszméjében engeszteli ki a sötétség és világosság viaskodóit; a modern eszmény központja az igazság és istenség kultusának.

Schopenhauer anticipált szépségű eszménye — Das Anticipiren des Schönen ist das Ideal — a lángész által feldolgozott, vagy neki akár szabályul, akár mintául szolgáló »valaminek« tüzetes megjelölése nélkül nagyon is tágértelmű, hogy általa egyelőre a jelzett három korszak egyikétől se szigetelje el magát.

A szobrászatban helyenkint határozottan a »vis plastica« álláspontjára helyezkedik s többi közt hivatkozik a görögökre, kik bizonynyal nem itt-ott megfigyelt legtökéletesebb tagokból hozták össze az emberi alak szépségét. Nem! A művész tisztán ejti ki, mit a természet hebeg s midőn szép formáit az élettelen márványba vési, mindannyiszor odakiáltja neki: ez az, mit mondani akartál!

Valóban elég kétséges: vajjon a világlényeg szemlélete legközvetlenebb alkalmat szolgáltat-e megismerkedni a természet valósulatlanul maradt célzataival. A Baumgarten-iskola ellenzéke eszményítette ezen célzatokat, mert érvényt akart szerezni magasabb ismerőtehetségeinknek a szépség körében; eszményítette a képzelem önmunkássága címén, a szellemi fejlődés magaslatára emelve mindazt, mi a természet korlátolt valóságában, külső és belső akadályok folytán a szándék állapotában maradt.

A formatökély: föltétele lőn a művészet függetlenségének, s a természet alkotásának mintául szolgált első példányokban a szépség mértéke kerestetett.

A »vis plastica« eszményi formái a platoi eszmék tág keretében sem válhattak az egyéni alkotás céljává. Schopenhauer művésze az akarat tárgyasulási fokaiban készen találja, mit az akarat mondani akart; a márványba vésett szép formák csak eszközei a szemlélt tárgy kifejezésének.

A szabadságot, melyet Schopenhauer a világlényeg mély-séges intuitióival a képzelemtől úgy elvont, hogy a szemlélődés állandósítására irányzott gépies közrehatásán kívül semmi teremtő képességet sem tartott fenn számára — a természet teljesedésbe nem ment terveinek ismerete sem adhatja vissza.

Sokkal valószínűbb, hogy Schopenhauer a természet eredeti célzataiban a szépség physikai föltételeinek keresett olyan-féle típust, minőt Kant keresett és talált, midőn a természet

és szabadság fogalmát, az ítélőtehetség segélyével, a czélszerűség által közvetítette. A Kant-féle »normale aesthetische Idee« akár mint a természet technikájának principiuma, akár mint a szépség physikai föltétele vagy a kifejezés külső módja, sokkal rokonabb elemeket szőtt volna az ősképekhez, mint Lessing túlhajtott aristotelismusa.

De képtelenség lévén egy vak ösztön által összetartott mindenséget úgy gondolni, hogy benne a szabadság törvényei szerint való czélok létrejöjjenek; a Kant előtti korszak eszményeivel is, mint bölcsészetével semmi szerves érintkezésekben nem állókkal, csak aesthetikájának hézagait szélesíthetvén — újra egymásba fűzi hypothesis szálaít s egészen bölcsészete értelmében világítja meg a művészi alkotás föltételeit.

VI.

A lángész vagy az érzéki s ismeretnélküli természetet választja szemlélete tárgyául, vagy az embert, akár mint a tünevényes világ külső akadályai által korlátozott egyedet, akár mint a lelki élet tényeinek okát s intézőjét. Tehát vagy fajok vagy egyének jellemét ábrázolja.

A fajok jelleme, a bennök tárgyasuló akarat folytán közös mindnyájunkkal s a szerint jut többé-kevésbbé érvényre, a mint a világlényeg magasabb és magasabb fokban, alsóbb vagy felsőbbrendű eszmében nyilatkozik. Az egyéni jellem az élet és cselekvés láncolatában örökítettik meg.

A fajok jelleme a műremek szépsége, melyet az egyéni jellem, vagy ez amazt, többé-kevésbbé módosíthat, de egyik a másikat a rút, torz és jelentéktelen veszélye nélkül se nem pótolhatja, se ki nem zárhatja.

»A fajok jelleme,« a művészetek elméletében az eszmékkel egyértékűleg használt kifejezés, eléggé tanuskodik, hogy Schopenhauer — legalább ezen alkalomból — a Philebos dialektikájával s nem egyszerű általánosítással jutott eszméihez. Vagyis nem a különbségek kiküszöbölése után összegezett, de az egyedek jellemére nem terjeszkedő hasonlóságokból alkotta a fajnak megfelelő eszmét, hanem az egyedekből kiindulva, a mindnyájokkal közös jellem eszméjéhez haladt. Itt meg is áll-

podott s hagyta Platot tovább emelkedni az általánostól az általánosabbhoz s az általánosabbtól az abszolút végök jellemét képező legáltalánosabb eszmékhez.

Plato magából a módszerből fejlesztette ki típusainak rangfokozatát; Schopenhauer a fajok szépségének fokozott hatályát közvetlenül az akarat megnyilatkozásának esélyeitől tevén függővé, nem eszményíthetett sem platoi értelemben, sem a képzelem önmunkássága czímén.

Ha a fajok szépségén kívül volt még egy mozzanat világtervében, melylyel a műremeket, legalább látszólag, az alkotó művész tudatának közelségébe hozhatta, úgy ez — főleg az egykorú bölcsészet hatása alatt — csakis az egyes viszonya lehetett az általánoshoz. És pedig oly formán, hogy az akaratlan megismerés állapota föltétele lön nemcsak a szépség befogadásának, hanem a szépséget megörökítő teremő erőnek is. A képzelem az akaratot tárgyiasító fajképekkel szemben nem érvényesülhetvén, Schopenhauer az ábrázolandó szépség szemléletében képesíti oda, hogy a fajok jellemén, tehát platoi eszméken kívül, megörökítse az egyén jellemét is; eszményítse az élet folyamában kifejtett egyéni munkásságát a buzgalom, erő és készség azon hatványai szerint, melyekkel az akaratnak az emberiségben való legmagasb megnyilatkozását a maga eszméjével elősegíteni igyekezett.

Az egyén a maga külön eszméjével kiegészítője az emberiségnek; de jelleme a költő eszményítésére szorul. Ő fedezi fel a szemlélet perczében az egyes viszonyát az általánoshoz; ő ítéli meg, hogy az egyén mennyi közreműködéssel járul a világlényeg megnyilatkozásához — az emberiségben.

Ez a közreműködés az egyén jelentősége az emberiséggel szemben, s maga e jelentőség az ő eszményített jelleme, a fajok szépségét meghaladó többlet, mely a költészetnek a képzőművészetek fölött fensőbbiséget biztosít.

Igy jutott Schopenhauer a fajok és jellemek párhuzamával idealismusának legtúlzóbb magaslatára, hol a szépség legnagyobb mértékét is csak egy önkényes, a munka és ihlettség, a tartalom és forma szövetségének örökre meddő metaphysikai viszonyban bírta körülírni.

Meddő a platoi fajképek aesthetikai megállapítása Plato progressiv kontemplatiója nélkül; önkényes az egyéni hatások eszményítése oly elméletben, mely az akarat kimeríthetlen s egyedül való létével szemben nem ismer sem nyereséget, sem veszteséget az emberi szellem nyilatkozásaiban.

Azon jelentőség fentartásával, melylyel az emberiség hatásához járuló egyéni hatások Schopenhauer bölcsészetének keretén belül bírnak — a legtermékenyebb lángelme sem képes az emberi szellem világtörténeti tevékenységét egy-egy elkülönített hatásban visszatükrözni.

Ez okozza, hogy ámbár műremeke az ismeret hatalmát jelképezi, aesthetikai eszménye nem lehetett kifejezője a művelődés és felvilágosodás történeti valósulásának; nem képviselhetette, még csak mennyiséges értelemben sem, az egyén és emberiség kölcsönhatásának kisebb és nagyobb arányait.

A többlet, melyet Schopenhauer a fajok szépségéhez fűzött, nem egyéb a világegyetem tervének száraz kivonatánál, melyet, hogy aesthetikai világnézletté szélesüljön, párhuzamossá kellett volna tennie az emberi képzelem multjával, tehát a szellem fejlődéstörténetének azon kiváló mozzanataival, melyeknek létjogáról Schopenhauer — egy önző ösztön javára lemondott!. Lemondott akkor, midőn az egykorú idealismus philosophiai gondolatok formáival vélte méltóan elnevezni egyes korok szellemi hatásainak összegét.

VII.

A buzgalomnak, melylyel Schopenhauer metaphysikai világtervét ethikája célzataival át- és átszötte, legtermészetesebb következménye volt, hogy az eszményítés föltételeit tárgyzó tételek, kiemelve egy aesthetikai világnézet elvont általánosságából, gyakorlati értelemben épp ott bizonyultak legtarthatlanabbaknak, hol az egyéni hatások legtöbb elvi jelentőséggel bírtak — a tragikum elméletében.

A görög és keresztény tragikai felfogás egy jogosult indulatot tett szembe a jogosultabbal; Schopenhauer egy értelmessé vált ösztönt az önzővel, a jogosultat a jogosulatlannal.

A jogosulatlan ösztön, a lázadó, képviselője lett az erkölcsi világrendnek; végzetes a hősré, ki értelmes akaratá-

nak jogosult álláspontján, elvek jövő diadalának reménye nélkül roskadoz özűző csapásai alatt.

Erkölcsei vétség és jogos küzdelem hiányában képtelenné kelle tenni hőseit nagy szenvedélyekre s megoldhatlan ellenmondások nagy megpróbáltatásaira. A véletlen, gonoszság és tévedés támadásaitól egyik meghasonlásból a másikba, végre azon principium tagadásába üzetnek, mely a tudomány s az emberi lélek tényeinek együttes igazolása folytán, az emberiség első karakteristikonjává fejlődött. Elveszi tőlök a szabad választás képességét, mielőtt az élet és cselekvés láncolatában, két kötelesség keresztüzébe állítaná. Megszünteti bennök az erkölcsi világrend külső oltalmának első föltételét — a szabad választással járó felelősséget.

Bukásuk nem engesztel, mert a kötelesség és szenvedély összeütközése nélkül válik reájok nézve minden halálösszá. Képviselei egy általános szükségességgnek; sorsukban az emberiség tragédiáját látjuk ismétlődni. Mint a pessimismus tragikumának egyik fejlesztője mondja: »Helyzetök physiognomikus kifejezése a láthatóvá lett világlényegnek.«*)

... Ez az ethikai háttér, melylyel Schopenhauer a tragikai felfogásnak csak egyik elemét, a végzetességet tarthatta meg. Az egyéniségének jogairól és helyzete ethikai előnyeiről lemondó hőst nem költőiesíthetvén, költőiesítette szenvedéseit. Hamlet, Calderon állhatatos fejedelme, a messinai ara mind a szenvedés által megdicsőülve halnak meg.

Az ismeret magaslátán föllebbentették Maja fátylát s lemondással térnek ki az életet és boldogságot megrontó önzésnek.

Az egész elméletet — Schopenhauer tesz rá figyelmissé — Voltaire adta legtalálóbban a haldokló Palmira ajkára: »Mahomet! a világ csak zsarnokoknak való — élj te!«

VIII.

A művészetek élére a zenét helyezte, melynek elméletét hypothesis közvetlen közelségében s az egykorú zeneelmélektől teljesen elszigetelt eredetiséggel állapítja meg.

*) Dr. Julius Bahnsen *Das Tragische als Weltgesetz und der Humor als aesthetische Gestalt des Metaphysischen* Lauenburg i. p. 48. l.

Nem annyira eszméket ábrázol, mint képmása magának az akaratnak. Alsóbb hangjaiban az akarat tárgyasululásának legalsóbb fokait ismerem fel: a bolygók tömegét. A magas hangok a mélyek mellékhullámzásaiából keletkezően, velők együtt hangzanak s meglepően jelképezik a testek fejlődését a bolygók tömegéből. A mély alaphangokhoz közelebb esők — szervetlen testek; a távolabbiak — növény- és állatvilág.

A dallamban, mely a távolálló hangokat teljes gondolatba fűzi, az ember eszmélő törekvéseit ismerem fel. A dallam tarka váltakozása maga a vágyaktól vágyakhoz sovárgó akarat.

A zene általános nyelv, mely úgy viszonylik a fogalmak általánosságához, mint ezek a dolgokhoz. A világ megtestesült zene, s ha valaha sikerülne fogalmakban visszaadni azt, mit a zene kifejez — ez volna a valódi bölcsészet.

A zenei hatás kimondhatlan bensőségének s közvetlenségének méltatása egyike aesthetikája ama becsesb részleteinek, melyek tartós elismerést biztosítanak Schopenhauer sokoldalú szellemének; de — mint Vischer joggal megjegyzi — jóval kívül állanak a philosophiai technikán, hogysem a harmadik könyv éles ellenmondásaiból egyet is enyhíthettek volna.

A zeneelmélettel búcsut vesz aesthetikájától, találó hasonlatokban igazolva, — mit kétségbe vonni eddig sem lehetünk hajlandók — hogy a művészet világa nem egyéb egy színpadnál Hamlet színpadán; nem egyéb egy bűvös kamránál, melynek csalékony játékába beleun a lélek s ki nem elégitett sovárgással eped a szent lemondás enyhülete után.

Igy lőn az eszme eszmék hatalma nélkül próbaköve a philosophiára való alkalmatosságnak; az aesthetikai élet közösége fentartatott a választottaknak, kik az ismeret nevében erőszakolják szívökre a sophismát, hogy a szépség szemlélete az élet becsét növelni — nem képes!

Ezért tért ki a fájdalom bágyadt szüneteivel a szépség gyönyörének, az egyéni hatások eszményítésével az ideálok szent világa felé törő küzdelmeknek; ezért nem lángol fel az aesthetikai élet tűzhelyén a szeretet munkás lelkesedése, ez a nagy daemon, kit Schopenhauer elnémitván, lehűtötte a platoi

elemek melegét, csökkentette érzéseink hitelét, a szépség valóságának első kezését s mértékét.

Contemplatioja háttérében elhelyezte Senecát, Plato mythosait s a lángelméjének vértanujává lett Tassot, s az emlékek által Schopenhauer sorain előmlő fény sokszorosan érezhetővé teszi a kényszert, *melynek nyomása alatt szakított az idealismus százados hagyományával, mely az ismeret tárgyában, több és kevesebb sikerrel, a boldogság okát kutatja ma is.*

Schopenhauer az akarat quietismusának csinált belőle paedagogiát, mely nem hogy erkölcsi életszabályok szövetségében képezné ki szép egészsze lényünket, de elbágyaszt s rideg fegyelmével a megsemmisülésre érlel!

Negyedik kötet. 1873—1875.

I. Szám. Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére, különös tekintettel a magyarra. Brassai Sámuel r. tagtól 1874. 151 l. 40 kr. — II. Szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khálmik dana hangjegye. 1874. 32 l. 20 kr. — III. Szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak műveise hazánkban. Székfoglaló Bartal Antal l. tagtól 1874. 182. l. 40 kr. — IV. Szám. A határozott és határozatlan mondatról. Barna Ferdinánd l. tagtól 1874. 31 l. 20 kr. — V. Szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. Dr. Goldziher Ignácztól. 1874. 42 l. 20 kr. — VI. Szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban 1874-ben tartott nemzetközi gyűléséről. Hunfalvy Pál r. tagtól. — II. A németországi philologok és tanfériak 1874-ben Innsbruckban tartottgyűléséről. Budenz József r. tagtól. 1875. 23 l. 15 kr. — VII. Szám. Az új szókról. Fogarasi János r. tagtól 15 kr. — VIII. Szám. Az új magyar orthologia. Toldy Ferencz r. tagtól 1875. 28 l. 15 kr. — IX. Szám. Az ik-es igékről. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1875. 32 l. 15 kr. — X. Szám. A nyelvújításról. Szarvas Gábor l. tagtól. 1875. 25 lap. 15 kr.

Ötödik kötet. 1875—1876.

I. Szám. Nyelvészkező hajlamok a magyar népnél. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1875. 40 l. 25 kr. — II. Szám. A neo- és palaeologia ügyében. Brassai Sámuel r. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — III. Szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. Barna Ferdinánd lev. tagtól. 1875. 48. l. 30 kr. — IV. Szám. Brassai és a nyelv-újítás. Ballagi Mórr. tagtól. 1876. 22 l. 15 kr. — V. Szám. Emlékbeszéd. Kriza János l. t. felett Szász Károly l. tagtól. 1876. 40 l. 25 kr. — VI. Szám. Művészet és nemzetiség. Bartalus István l. tagtól. 1876. 35 l. 20 kr. — VII. Szám. Aeschylus. Télfy Iván lev. tagtól. 1876. 141 l. 80 kr. — VIII. Szám. A mutató névmás hibás használata. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1876. 15 l. 10 kr. — IX. Szám. Nyelvtörténelmi tanulságok a nyelvújításra nézve. Imre Sándor l. tagtól 1876. 97. l. 60 kr. — X. Szám. Bérczy Károly emlékezete. Arany László l. tagtól 10 kr.

Hatodik kötet. 1876.

I. Szám. A lágy aspiraták kiejtéséről a zendben. Mayr Auréltól	10 kr.
II. Szám. A mandsuk szertartásos könyve. Bálint Gábortól	10 kr.
III. Szám. A rómaiak satirájáról és satirairóikról. Dr. Barna Ignácztól	20 kr.
IV. Szám. A spanyolország arabok helye az iszlám fejlődése történetében összehasonlítva a keleti arabokéval. Goldziher Ignácztól	50 kr.
V. Emlékbeszéd Jakab István l. t. fölött. Szász Károly r. tagtól	10 kr.
VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. Szilágyi István l. tagtól. II. Vaszary Kolozstól. III. Révész Imre l. tagtól.	60 kr.
VII. Emlékbeszéd Mátray Gábor l. t. felett. Bartalus István l. tagtól.	10 kr.
III. A mordvaiak történelmi viszontagságai. Barna Ferdinánd l. tagtól	20 kr.
IX. Eranos. Télfy Iván lev. tagtól	20 kr.
X. Az ik-es igékről. Joannovics György l. tagtól	40 kr.

Hetedik kötet.

I. Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. Barna Ferdinánd l. tagtól	50 kr.
II. Podhorszky Lajos, magyar-sínai nyelvhasonlítása. Budenz József r. tagtól	10 kr.
III. Lessing (székfoglaló). Zichy Antal lev. tagtól.	20 kr.
IV. Kapcsolat a Magyar és szuomi irodalom között Barna Ferdinánd, lev. tagtól.	10 kr.
V. Néhány ősműveltségi tárgy neve a magyarban. Barna Ferdinánd l. tagtól.	30 kr.

VI. Rankavis Kleon új-görög drámája. Télfy Iván lev. tagtól. Ára	30 kr.
VII. A nevek uk és ük személyragairól. Imre Sándor l. tagtól. . .	20 kr.
VIII. Emlébeszéd Székács József t. tag fölött. Ballagi Mór r. tagtól	20 kr.
IX. A török-tatár nép primitív culturájában az égi testek. Vámbéry Ármín r. tagtól	10 kr.
X. Bátori László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. (Székfoglaló.) Volf György l. tagtól	10 kr.

Nolczadik kötet.

I. Corvin-codexek. Dr. Ábel Jenő től	60 kr.
II. A mordvaiak pogány Istenei és ünnepi szertartásai. Barna Ferdinánd l. tagtól	50 kr.
III. Orosz-lapp utazásomból. Dr. Genetz Arvidtól	20 kr.
IV. Tanulmány a japáni művészetről. Gróf Zichy Ágosttól.	1 frt.
V. Emlébeszéd Pázmándi Horvát Endre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. A születése századik évfordulóján, Pázmádon rendezett ünnepélyen, az Akadémia megbízásából tartotta Szász Károly r. t.	10 kr.
VI. Ukkonpohár. A régi magyar jogi szokásnak egy töredéke. Hunfalvy Pál r. tagtól	20 kr.
VII. Az ugynevezett lágy aspiráták phoneticus értékéről az ó-indben. Mayer Aurel től.	60 kr.
VIII. Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. Dr. Ábel Jenő től.	80 kr.
IX. Ujperzsa nyelvjárások. Dr. Pozder Károlytól	50 kr.
X. Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. Székfoglaló Imre Sándor r. tagtól	30 kr.

Kilenczedik kötet.

I. Emlébeszéd Schiefner Antal k. tag felett. Budentz J. r. tagtól	10 kr.
II. A Boro-Budur Jáva szigetén. Dr. gróf Zichy Ágost l. tagtól.	40 kr.
III. Nyelvünk újabb fejlődése. Ballagi Mór r. tagtól.	20 kr.
IV. A hunnok és avarok nemzatisége. Vámbéry Ármín r. tagtól	30 kr.
V. A Kún- vagy Petrarka-codex és a kúnok. Hunfalvy Pál r. tagtól.	30 kr.
VI. Emlébeszéd Lewes Henrik György külső tag fölött. Szász Károly r. tagtól.	10 kr.
VII. Ős vallásunk főistenei. Barna Ferdinand l. tagtól	40 kr.

A HELYES MAGYARSÁG ELVEI

IRTA

PONORI TEWREWK EMIL.

TARTALMA:

I. A nyelv mivoltáról. II. Nyelvünk viszontagságáról. III. Idegen szavaink. IV. Nyelvérzék és népetymologia. V. Purismus. VI. Neologismus. VII. Mondattan. VIII. A fordításról. IX. A helyes magyarság elvei.

Ára 50 kr.

A magyar nyelvújítás óta divatba jött idegen és hibás szólások bírálata,

tekintettel

az újítás helyes módjára.

Irta

Imre Sándor,

a magy. tud. Akadémia l. tagja.

TARTALOM:

Bevezetés. — I. Hangtani újítások. — II. Szóragozás. — III. Szóképzés. — IV. Szófüzés. — V. Stil.

Ára 1 frt.